

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВЛАСОВА НАТАЛІЯ ФЕДОРІВНА

УДК 316.422.42

**РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА
СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ
(НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

Запоріжжя – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник – доктор політичних наук,
кандидат соціологічних наук, професор
АГАРКОВ Олег Анатолійович,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ,
декан факультету соціально-психологічної освіти
та управління.

Офіційні опоненти: доктор соціологічних наук, професор
ЦИМБАЛЮК Наталія Миколаївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри соціальних структур
та соціальних відносин;

кандидат соціологічних наук
БАТЮК Алім Миколайович,
Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «Київський національний університет
імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри фізичного виховання.

Захист відбудеться «19» жовтня 2019 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.02 в Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б.

Автореферат розісланий «17» вересня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. О. Скідін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення й розвиток України як незалежної, суверенної, демократичної та соціально зорієнтованої держави зумовлює необхідність удосконалення й підвищення дієвості системи державного управління загалом і управління фізичною культурою і спортом зокрема. Радикальні перетворення, що відбуваються в соціально-економічному та державно-політичному житті країни, пов'язані також зі значними змінами у сфері фізичної культури і спорту. Натомість її ефективний розвиток може бути реалізований за умов упровадження, насамперед, новітніх технологій надання якісних фізкультурно-спортивних послуг населенню, інноваційних підходів до розроблення, прийняття та реалізації ключових управлінських рішень щодо розвитку фізкультурно-спортивної й рекреаційної сфер, а також удосконалення теоретико-методологічних, структурно-функціональних та соціально-організаційних чинників управління фізичною культурою і спортом, їх наукового обґрунтування й запровадження в повсякденну діяльність різних управлінських структур.

Водночас формування дієздатної та продуктивної системи управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні надає змогу отримати позитивні результати в таких підсистемах цієї сфери, як: фізичне виховання в системі освіти, фізична рекреація та реабілітація населення за місцем проживання, а також у місцях масового відпочинку громадян, розвиток дитячо-юнацького спорту, вищих спортивних досягнень юнацтва й молоді тощо. Крім того, позитивних результатів варто очікувати, передусім, завдяки поглибленню процесів демократизації та децентралізації фізкультурно-спортивної сфери, оскільки регіональні й місцеві органи влади та управління мають можливості для максимально повного врахування запитів і дедалі більших потреб різних верств населення щодо здорового способу життя, підвищення рівня фізичного здоров'я, розширення доступу до споживання фізкультурно-спортивних послуг, розвитку фізичної культури і спорту в регіоні загалом.

З огляду на це особливої актуальності в сучасних умовах набуває виявлення специфіки, а саме пошук закономірностей, обґрунтування принципів і соціальних механізмів взаємодії людей в організаційних структурах управління фізкультурно-спортивною сферою на всіх рівнях регіонального соціуму. Практично в усіх регіонах України нині посилюється попит на формування та запровадження сучасної системно-діяльничої моделі управління цією сферою, яка, ґрунтуючись на наукових засадах, здатна не лише забезпечувати продуктивне досягнення спільної мети, а й своєчасно реагувати на глобальні соціальні зміни та фізкультурно-спортивні потреби, що постійно зростають, як окремих індивідів, так і різних соціальних груп.

Оцінюючи ступінь наукової розробленості цієї теми в цілому, варто зауважити, що вона є недостатньо дослідженою соціологічною наукою. Водночас окремі концептуальні аспекти управління фізичною культурою і

спортом вивчали як закордонні, так і вітчизняні представники різних наукових напрямів. Так, проблемі визначення сутності фізичної культури присвятили свої праці І. Биховська, С. Євсєєв, Л. Лубишева, К. Черміт, які розглядали її як діяльність зі створення сукупності специфічних результатів фізичного й духовного перетворення людини. Натомість Л. Матвєєв і В. Видрін розуміють фізичну культуру як вид загальної культури й особливий результат діяльності особистості, а також як метод фізичного самовдосконалення з метою реалізації певних функцій у суспільстві.

У філософському контексті соціокультурні особливості спорту вивчали І. Биховська, Д. Богданова, А. Лебедєв, А. Леонтюк, Н. Мазів, М. Сараф, В. Столяров та ін. Специфіка спорту як виду соціальної діяльності була предметом дослідження М. Орешкіна і Л. Апціаурі. Зокрема, М. Орешкін проаналізував специфіку концепції соціокультурних функцій міжнародного спорту, а Л. Апціаурі акцентує увагу на тому, як спорт здатний змінювати соціокультурний сенс формування особистості. Науковці М. Аверіна і О. Васильченко розглядали механізми дії маргінальності й девіації в просторі спорту, а А. Славко розкрив особливості фізичної культури і спорту як соціокультурного феномену в межах соціокультурного підходу.

Водночас дослідження соціальної сутності спорту мають свою сталу традицію і є предметом соціологічного дискурсу, зокрема, у працях таких зарубіжних авторів, як: Ж. Бодрійяр, Т. Веблен, Й. Гейзінга, С. Гульденпфенінг, Ж. Дерріда, Н. Еліас, А. Кьох, Ж. Лакан, Г. Ленк, Ж.-Ф. Ліотар, Г. Люшен, Дж. Магуайр, Дж. Масіоніс, Х. Ортега-і-Гассет, Т. Парсонс, К. Стівенсон, М. Фуко, К. Ясперс. Структурність як властивість сфери фізичної культури та спорту, а також соціальної системи проаналізовано в публікаціях Д. Акімова, В. Видріна, А. Гужаловського, Б. Євстаф'єва, Л. Зеленова, Ф. Іоахимсталера, Ю. Лебедєва, А. Лобанової, Л. Лубишева, Ю. Манько, Л. Матвєєва, І. Мергаутова, Ю. Ніколаєва, В. Полторака, В. Столярова, В. Сутулу та ін. Питання визначення організаційних механізмів, а також збалансованості й оптимальності організаційної структури управління фізкультурно-спортивною сферою відображено в працях таких авторів, як: А. Батюк, Д. Гадайчук, І. Гасюк, В. Гузар, Ю. Довгенько, М. Дутчак, В. Жуков, В. Куделко, О. Кузьменко, В. Лукашук, Ю. Мічуда, С. Нікітенко, М. Олійник, В. Платонов, Н. Цимбалюк, І. Шевчук, Ю. Шкрєбтій та ін.

Однак у спеціальній соціологічній літературі недостатньо уваги приділено оптимізації системи управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні з позицій системно-діяльнісного підходу. У зв'язку із цим виникає об'єктивна потреба в науковому обґрунтуванні концепції оптимізації системи управління сферою фізичної культури та спорту в контексті її децентралізації й регіоналізації. Потребує вирішення й проблема формування адаптивних системно-діяльнісних моделей соціального управління цією сферою на регіональному рівні, зокрема в контексті поєднання зусиль та можливостей регіональних і місцевих органів влади, з одного боку, та

інститутів громадянського суспільства й регіональних об'єднань громадян фізкультурно-спортивного спрямування – з іншого, щодо розширення масштабів, номенклатури та доступності фізкультурно-спортивних послуг для різних груп населення, розвитку фізичної культури і спорту в цілому.

Отже, можна констатувати наявність важливої *соціальної проблеми* – недостатньо ефективної галузевої практики управління фізичною культурою і спортом у регіонах, що істотно обмежує доступ широких верств населення до споживання фізкультурно-спортивних послуг. Соціальна проблема породжує *наукову*, яка полягає, у невідповідності між усталеною галузевою практикою управління фізичною культурою і спортом у регіоні, що істотно обмежує доступ широких верств населення до споживання фізкультурно-спортивних послуг з одного боку, у нагальній потребі в соціологічній інтерпретації формування нової системно-діяльнісної моделі соціального управління цією спортивно-фізкультурною сферою соціального буття населення регіонів – з іншого. Зазначене й зумовило актуальність та доцільність вибору теми дослідження.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах комплексної науково-дослідної теми Класичного приватного університету «Активізація громадянського суспільства в сучасній Україні» (номер державної реєстрації 0116U002646, 2016–2021 рр.). Здобувачем розроблено підрозділ «Оптимізація системи управління фізичною культурою і спортом у регіоні в умовах транзитного суспільства» (довідка Класичного приватного університету № 272/2 від 04.03.2019).

Мета й завдання дослідження. *Метою дослідження є обґрунтування регіональної специфіки соціального управління фізичною культурою і спортом (на прикладі Запорізької області).*

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

- на основі аналізу наукових підходів розкрити соціально-діяльнісну природу фізичної культури і спорту як соціальної сфери суспільного життя;
- виявити специфіку фізичної культури і спорту як соціальної системи;
- визначити структуру, соціальні функції, принципи та механізми функціонування регіональної системи управління фізичною культурою і спортом;
- з'ясувати стан, характерні риси й можливості оптимізації регіональної системи управління сферою фізичної культури та спорту (на прикладі Запорізької області);
- обґрунтувати критерії соціальної ефективності системи управління фізичною культурою і спортом у регіоні;
- розробити системно-діяльнісну модель соціального управління фізичною культурою і спортом у регіоні.

Об'єкт дослідження – соціальне управління фізичною культурою і масовим спортом як сферою суспільного життя.

Предмет дослідження – регіональна специфіка соціального управління фізичною культурою і спортом (на прикладі Запорізької області).

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять загальнонаукові методи пізнання соціальних явищ і процесів (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація), а також соціологічні методи отримання та опрацювання емпіричних даних (експертне опитування, соціологічне анкетування). У ході дослідження використано, зокрема, такі методи: *логіко-історичного, структурно-функціонального та порівняльного аналізу* – для надання характеристики наукових підходів до аналізу сутності фізичної культури і спорту; *аналізу й синтезу* – для виокремлення змісту, структури та функцій фізичної культури і спорту; *класифікації* – для систематизації принципів, механізмів та функцій управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні; *структурно-функціонального аналізу* – для розробки моделі управління фізичною культурою і спортом у регіоні; *узагальнення та прогнозування* – для визначення перспектив і тенденцій розвитку управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні; *експертного й соціологічного опитування* – для виявлення стану та потенційних можливостей оптимізації управління сферою фізичної культури і спорту в регіоні.

Емпіричну базу дослідження становлять результати: 1) експертного опитування суб'єктів управління фізичною культурою і спортом – керівників і відповідальних працівників органів державного управління фізичною культурою і спортом, державних та приватних закладів фізичної культури і спорту, а також громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування Запорізької області (лютий – березень 2017 р., $n = 200$); 2) масового соціологічного опитування представників різних категорій споживачів фізкультурно-спортивних послуг, зокрема, клієнтів фітнес-центрів, членів спортивних секцій та оздоровчих груп і професійних спортсменів регіону (квітень – червень 2017 р., $n = 600$).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні концепції управління фізичною культурою і спортом, в основу якої покладено авторську системно-діяльнісну модель соціального управління фізкультурно-спортивною сферою в регіоні. Найбільш важливими результатами, які характеризують елементи наукової новизни дослідження, є таке:

вперше:

– розроблено системно-діяльнісну модель соціального управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні в контексті децентралізації, регіоналізації та оптимізації державно-громадського управління цією сферою, що базується на таких основних положеннях: модель відображає *ієрархічно* впорядковані способи функціонування програмно-цільового регіонального управління фізичною культурою і спортом на оперативному, тактичному та стратегічному рівнях; суб'єктами управління виступають органи державного управління й місцевого самоврядування, заклади надання фізкультурно-спортивних послуг, громадські організації та об'єднання фізкультурно-спортивного спрямування, комерційні структури соціально орієнтованого бізнесу та територіальні громади; основним

«пусковим» механізмом функціонування системи управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні є координаційна наглядова рада, що забезпечує організаційну взаємодію ключових суб'єктів державно-громадського управління цією сферою шляхом формування та реалізації комплексних цільових програм;

– визначено критерії оцінювання соціальної ефективності системи регіонального управління фізичною культурою і спортом, а саме: цілі – час – стиль – складність – витрати, що взаємопов'язані між собою та в умовах соціально-культурної глобалізації дають змогу об'єктивно вимірювати рівень ефективності взаємодії керуючих суб'єктів і керівних об'єктів різних рівнів у процесі підготовки, ухвалення та реалізації управлінських рішень, а також результати реалізації відповідних комплексних цільових програм, які спрямовані на розвиток фізичної культури і спорту в регіоні;

– доведено, що ефективне функціонування системи фізичної культури і спорту в регіональній площині не лише забезпечує потреби нормального існування особи та групи (мікрорівень), групи й регіонального соціуму (мезорівень), регіонального соціуму та українського суспільства загалом (мегарівень), а й створює умови для їх розвитку та тим самим включається в сукупність соціальних зв'язків з *відтворення суспільства й особи*, перетворення їх соціальних взаємодій на повноцінні суспільні відносини;

удосконалено:

– наукове пояснення соціального змісту конструкту «фізична культура і спорт» у частині тлумачення цієї сфери, яку він описує, як соціальної системи, що одночасно функціонує у формі цілісної соціальної організації, тобто органічної структурно-функціональної єдності індивідів, соціальних груп та організацій (соціальних інститутів), їхніх зв'язків і відносин із суб'єктами фізичної культури і спорту та їх статусно-рольовими позиціями в системі соціального управління, що ґрунтуються на узгодженій ціннісно-нормативній основі;

– соціологічне розуміння системи фізичної культури і спорту в регіоні як інструменту соціальної взаємодії суб'єктів регіонального управління різних рівнів із суб'єктами фізичної культури і спорту відповідно до їхніх статусно-рольових позицій на основі концептуальних положень соціологічної теорії соціальної взаємодії й соціального обміну, що дало змогу визначити ключові функції соціальних суб'єктів на макро-, мезо- і макрорівнях організації регіонального соціуму;

набуло подальшого розвитку:

– визначення пріоритетних напрямів розвитку системи управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні, а саме: децентралізації, регіоналізації та оптимізації управління фізичною культурою і спортом; розробки й реалізації маркетингової політики у сфері фізичної культури та спорту на регіональному рівні; підвищення ефективності механізму соціального партнерства в системі управління фізичною культурою і спортом;

– соціологічне тлумачення фізичної культури і спорту як соціального інституту й об'єкта соціального управління, інституціональною формою якого є суспільно та державно визначена система надання різноманітних фізкультурно-спортивних послуг через сукупність державних і громадських організацій, державних та приватних установ і закладів фізичної культури та спорту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки мають цінність для подальшого дослідження механізмів соціального управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні, розроблення ефективної державної соціальної політики у сфері розвитку фізичної культури та спорту, підвищення соціальної ефективності системи надання фізкультурно-спортивних послуг. Отримані результати можуть бути застосовані під час реформування й модернізації системи управління фізичною культурою і спортом в українському суспільстві в контексті децентралізації влади; викладання в ЗВО загальних курсів соціології, соціології управління, соціології організацій, спеціалізованих курсів з проблем управління сферою фізичної культури та спорту.

Результати дослідження були впроваджені протягом 2016–2017 рр. у навчальний процес Класичного приватного університету при викладанні таких дисциплін: «Актуальні проблеми соціальної роботи», «Соціологія та психологія управління», «Соціологія освіти» (довідка Класичного приватного університету № 272/1 від 04.03.2019).

Матеріали дисертації щодо обґрунтування фізичної культури і спорту як специфічної соціальної системи, що функціонує в просторі соціальної взаємодії, соціальних механізмів, принципів та функції управління нею можуть сприяти покращенню діяльності закладів освіти різного рівня з питань оптимізації системи управління фізичною культурою і спортом у регіоні (довідка № 03.1-17/1437 від 03.04.2019).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною працею. Наукові положення, висновки й рекомендації, подані в дисертації, сформульовані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на наукових конференціях різного рівня, науково-практичному семінарі та конгресі: IV Міжнародній науково-практичній конференції з питань патріотичного виховання молоді (м. Запоріжжя, 2010 р.); Науково-практичному семінарі «Патріотичне виховання курсантсько-студентської молоді в Україні: стан, проблеми та перспективи на майбутнє» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (м. Львів, 2016 р.); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Функціонування та розвиток соціокультурного середовища регіону у контексті національної безпеки: міждисциплінарний вимір» (м. Миколаїв, 2017 р.); III Конгресі Соціологічної асоціації України «Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання» (м. Харків, 2017 р.); XX Всеукраїнській науково-методичній конференції «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 2017 р.).

Публікації. Результати дослідження викладено в 14 публікаціях, з них: 6 – статті в наукових фахових виданнях України із соціології (з них включених до наукометричних баз – 1), 1 – стаття в зарубіжному виданні, 1 – стаття в іншому виданні; 6 – матеріали конференцій.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 221 сторінку, з яких: основний текст – 170 сторінок, список використаних джерел – 24 сторінки, додатки – 12 сторінок. Робота містить 3 таблиці та 26 рисунків. Список використаних джерел включає 251 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; вказано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічні засади дослідження фізичної культури і спорту як соціального явища»* – розкрито теоретико-методологічні підходи до соціологічного аналізу фізичної культури і спорту.

У **підрозділі 1.1 «Наукові підходи до соціологічного аналізу фізичної культури і спорту»** розкрито розмаїття підходів до вивчення сутності фізичної культури, що здійснюється на соціологічному теоретико-методологічному підґрунті: перша група авторів (І. Биховська, С. Євсєєв, Л. Лубишева, К. Черміт) розглядає її як діяльність зі створення сукупності специфічних результатів фізичного й духовного перетворення людини; друга – розуміє фізичну культуру як вид культури та особливий результат діяльності особистості, метод фізичного самовдосконалення з метою реалізації певних функцій у суспільстві (В. Видрін, Л. Матвєєв); третя – розглядає її як певне ставлення до власного тіла, свідому й активну турботу про свій розвиток, спритність і здоров'я, уміння організувати й провести вільний час з максимальною користю для фізичного та психічного здоров'я; четверта – визначає фізичну культуру як комплекс форм суспільної свідомості, які роблять можливою й зміцнюють інтеграцію знань, поведінки і її результатів, що утворюють базис для гармонійного розвитку особистості на основі психічного й фізичного здоров'я. Соціальну сутність спорту проаналізовано в соціологічному дискурсі в таких аспектах: 1) як форму споживання вищих страт суспільства (Т. Веблен); 2) як раціоналізацію (М. Вебер); 3) як систему (А. Кьох); 4) як діяльність (Й. Гейзінга, Х. Ортега-і-Гассет, К. Ясперс); 5) як суспільно-інтегративну функцію (Т. Парсонс, К. Стівенсон); 6) як джерело конфлікту (Г. Люшен та С. Гульденпфенінг); 7) як фігурації (Н. Еліас, Дж. Магуайр); 8) як символічний світ (Г. Ленк); 9) як інтеракцію (Дж. Масіоніс); 10) як віртуальну реальність, постмодернове явище (Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда, Ж. Лакан, Ж.-Ф. Ліотар, М. Фуко). Отже, фізичну культуру і спорт визначають як:

1) сферу суспільного життя; 2) вид активності соціальних суб'єктів, сукупність їх індивідуальної поведінки; 3) тип соціальних відносин між індивідами, малими й великими групами; 4) систему взаємодій і комунікацій на глобальному, національному, регіональному та локальному рівнях; 5) соціальний рух. Надано визначення спорту в контексті масового спорту, тобто системи покращення фізичного стану населення шляхом заняття окремими видами спорту або вправами фізичного спрямування.

У підрозділі 1.2 «Фізична культура і спорт як специфічна соціальна система» обґрунтовано, що сфера фізичної культури і спорту має всі характеристики соціальної системи, властивостями якої є: *структурність*, що виявляється в стійкій сукупності зв'язків і відносин між окремими індивідами, соціальними групами, соціальними інститутами, орієнтованими у своїй свідомості й поведінці на фізичне та духовне перетворення; *функціональність*, що виявляється в стійкому відтворенні структури, функціональних зв'язків, що становлять організацію соціальної системи.

Доведено, що фізичну культуру і спорт як специфічну соціальну систему потрібно розглядати як: 1) взаємодію індивідів на основі різноманітних мотивів свого фізичного й духовного вдосконалення; 2) групову взаємодію на основі подібних індивідуальних і групових потреб та інтересів фізичного й духовного розвитку, досягнення необхідного особистого та групового результату такого розвитку й удосконалення; 3) ієрархію соціальних позицій (статусів) і соціальних функцій (ролей), які займають і виконують особи в утвореній ними сукупності організацій і установ, створених для забезпечення комплексу потреб свого фізичного й духовного відтворення; 4) сукупність норм і цінностей, що визначають загальну структурованість, функціональність і зміст зв'язків індивідів і соціальних груп у цій системі.

У підрозділі 1.3 «Фізкультурно-спортивна система в просторі соціальної взаємодії» здійснено аналіз системи фізичної культури у вимірі соціальної взаємодії в контексті соціологічних теорій: структурного функціоналізму (Т. Парсонс) і символічного інтеракціонізму (І. Гофман, Дж. Мід, Дж. Хоманс.). Обґрунтовано, що в системі фізичної культури та спорту соціальна взаємодія її суб'єктів здійснюється на всіх рівнях її структури: на *макрорівні* – як взаємодія між особами для задоволення потреб у фізичному й духовному розвитку через ставлення до фізичних вправ і об'єднання в соціальні групи на основі цінностей, інтересів і статусно-рольових позицій; на *мезорівні* – як взаємодія соціальних груп з метою їх легітимізації та інституціоналізації через утворення організацій і установ фізичної культури та спорту; на *макрорівні* – як розширення взаємозв'язків зовнішньої й внутрішньої структури.

У другому розділі – «Соціальне управління фізичною культурою і спортом у регіоні як об'єкт соціологічної рефлексії» – розглянуто специфіку соціального управління фізичною культурою і спортом в Україні загалом і на регіональному рівні.

У підрозділі 2.1 «Інституціональні виміри управління системою фізичної культури і спорту» обґрунтовано, що управління сферою фізичної культури та спорту має суб'єкт-суб'єктний, соціально зумовлений характер, що надає змогу цілеспрямовано використовувати соціолого-управлінський підхід в організації надання послуг із фізичної культури та спорту й враховувати потреби населення та можливості тих організацій, які надають такі послуги. Причому сфера фізичної культури та спорту виступає як соціальний інститут і об'єкт соціального управління, інституціональною формою якого є надання фізкультурно-спортивних послуг, виконуючи низку важливих соціальних функцій: соціалізаційну, формування фізичної культури, рекреаційну, соціальної мобільності, змагальну, еталонну, евристично-досягальну, закріплення й відтворення суспільних зв'язків, адаптаційну, регулятивну, трансляційну та комунікативну.

У підрозділі 2.2 «Соціальна діагностика системи управління фізичною культурою і спортом в Україні» визначено, що провідну роль в управлінні системою фізичної культури та спорту в Україні відіграють державні органи, зокрема законодавчі й виконавчі республіканського та регіонального рівнів. Для управління системою фізичної культури і спорту держава створює мережу центральних, регіональних та місцевих органів управління. Залежно від того, де зосереджені функції щодо управління системою фізичної культури та спорту, виділяють дві основні моделі: централізовану й децентралізовану.

Сучасні тенденції щодо поглиблення інтеграції України в загальноєвропейську й світову системи фізичного виховання, фізичної культури і спорту вимагають удосконалення та імплементації в управлінський механізм фізичної культури і спорту досвіду розвинених країн світу, аналіз якого надав змогу зробити такі висновки:

1) модель управління сферою фізичної культури і спорту в зарубіжних країнах відображає ступінь прямого втручання держави в управління цією сферою – від повної децентралізації до повної централізації;

2) значна роль у сучасній системі управління фізичною культурою і спортом належить громадським організаціям та спортивним федераціям;

3) спостерігається посилення тенденції приватизації та комерціалізації сфери фізичної культури і спорту;

4) у європейських країнах поширена практика муніципального (регіонального й місцевого) управління розвитком фізичної культури і спорту з метою задоволення потреб населення у фізкультурно-спортивних послугах, що має пріоритетне значення для розвитку фізичної культури та спорту в Україні.

Це зумовлює необхідність системного, усебічного аналізу діяльності сфери фізичної культури і спорту, системи управління нею з метою збереження найкращих надбань та цінностей української системи фізичної культури і спорту та впровадження досвіду розвинених країн лише за умови повного врахування наслідків і тенденцій розвитку вітчизняної фізичної культури і спорту.

У підрозділі 2.3 «Соціальні механізми, принципи та функції управління фізичною культурою і спортом у регіоні» виділено дві основні групи принципів управління сферою фізичної культури і спорту. Перша група об'єднує принципи управління, що відображають загальну спрямованість на розвиток сфери фізичної культури і спорту (підтримка розвиненості закладів фізичної культури і спорту, формування здорового способу життя, доступність фізкультурно-спортивних послуг, повноцінне фінансування сфери фізичної культури і спорту, підтримка громадського сектору й приватних ініціатив у сфері фізичної культури і спорту, скоординованість взаємодії центральних, регіональних та місцевих органів державного управління сферою фізичної культури та спорту, орієнтація на міжнародний досвід і конкурентоспроможність у глобальному середовищі тощо); друга група принципів пов'язана з оптимізацією системи управління сферою фізичної культури та спорту (об'єктивність, системність, ефективність, конкретність головної ланки, раціональне сполучення централізму й децентралізації управління, галузевого та територіального управління тощо). Систематизовано функції управління сферою фізичної культури і спорту, виходячи з її рівневої структури як соціальної системи (мікрорівень, мезорівень і макрорівень). Визначено механізми управління сферою фізичної культури та спорту, а саме: нормативно-правові, фінансові й організаційно-управлінські.

У **третьому розділі** – «Оптимізація системи управління фізичною культурою і спортом у регіоні (на прикладі Запорізької області)» – окреслено шляхи оптимізації та підвищення ефективності управління сферою фізичної культури і спорту на регіональному рівні; проаналізовано стан, можливості й критерії управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні; обґрунтовано модель соціального управління фізичною культурою і спортом у регіоні.

У підрозділі 3.1 «Соціологічне обстеження стану та можливостей оптимізації системи управління фізичною культурою і спортом у Запорізькій області» на основі результатів соціологічного аналізу стану й можливостей оптимізації системи управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні визначено, що:

1) рівень позитивної оцінки діяльності органів управління у сфері фізичної культури і спорту є вищим за середній;

2) основними факторами підвищення ефективності системи управління фізичною культурою і спортом є достатність бюджетного фінансування, удосконалення нормативно-законодавчої бази, ефективна міжсекторна взаємодія в управлінні сферою фізичної культури та спорту в регіоні, посилення інформаційної підтримки й реклами у сфері фізичної культури та спорту;

3) основними показниками соціального ефекту від залучення громадських організацій до управління закладами з надання фізкультурно-спортивних послуг є залучення додаткових ресурсів, підвищення ефективності всієї системи соціального обслуговування, забезпечення реалізації принципів відкритості й доступності.

У підрозділі 3.2 «Критерії соціальної ефективності системи управління фізичною культурою і спортом у регіоні» як основні критерії ефективності управління сферою фізичної культури і спорту визначено достатність фінансово-матеріального забезпечення, кадрову забезпеченість, ефективну співпрацю бізнес-структур і громадських організацій, системну роботу з населенням щодо популяризації здорового способу життя (соціальна реклама, розробка маркетингової стратегії), доступність фізкультурно-спортивних послуг, відкритість процедур реалізації соціальних програм з розвитку фізичної культури та спорту в регіоні, розвиненість мережі фізкультурно-спортивних закладів з урахуванням потреб громади. Виділено такі шляхи оптимізації системи управління фізичною культурою і спортом у регіоні:

1) децентралізація й регіоналізація управління фізичною культурою і спортом (удосконалення фінансово-економічних механізмів управління в умовах децентралізації державного регулювання сфери фізичної культури і спорту; формування стратегії розвитку сфери фізичної культури і спорту відповідно до особливостей регіону, потреб населення у фізкультурно-спортивних послугах та наявної соціальної інфраструктури фізкультурно-спортивної спрямованості в місцевих громадах; підвищення рівня автономії закладів сфери фізичної культури і спорту різних форм власності (державних, комунальних, комерційних, громадських) у здійсненні управлінських функцій на рівні регіону);

2) розробка й реалізація маркетингової політики у сфері фізичної культури і спорту на регіональному рівні (проведення інформаційно-комунікаційних кампаній серед суб'єктів управління сферою фізичної культури і спорту в контексті загальнодержавної політики й регіонального розвитку; застосування соціальної реклами та PR-технологій з метою посилення ролі фізичної культури і спорту як соціокультурного чинника розвитку суспільства й особистості);

3) підвищення ефективності механізму соціального партнерства в системі управління фізичною культурою і спортом (удосконалення нормативно-правової бази соціального партнерства в розвитку фізичної культури та спорту; створення економічних умов взаємовигідної співпраці суб'єктів управління фізичною культурою і спортом; поширення соціального замовлення на надання фізкультурно-спортивних послуг у межах певних адміністративно-територіальних громад із залученням бюджетних і додаткових ресурсів).

У підрозділі 3.3 «Обґрунтування системно-діяльнісної моделі соціального управління фізичною культурою і спортом у регіональному соціумі» розроблено модель управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні. Модель соціального управління фізичною культурою і спортом у регіональному соціумі розглянуто з позиції структурно-функціонального підходу: структурний аспект управління пов'язаний із виокремленням його основних суб'єктів і об'єктів, а функціональний – з аналізом системи регіонального управління з функціональними

й процесуальними особливостями взаємодії його суб'єктів (функції, механізми, взаємозв'язки, форми взаємодії) (рис. 1).

Рис. 1. Системно-діяльнісна модель соціального управління фізичною культурою і спортом у регіональному соціумі

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано важливу наукову проблему – соціологічно продіагностовано невідповідність між усталеною галузевою практикою управління фізичною культурою і спортом у регіоні, що істотно обмежує доступ широких верств населення до споживання фізкультурно-спортивних послуг та соціологічно інтерпретована нова системно-діяльнісна модель соціального управління спортивно-фізкультурною сферою соціального буття населення регіону.

Результати проведеного дослідження особливостей розвитку соціального управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні дають підстави для таких узагальнених висновків.

1. Інтерпретація наукових підходів у сучасному соціологічному дискурсі щодо розуміння сутності фізичної культури і спорту дає підстави констатувати, що це ключова сфера суспільного життя, в якій формується та відтворюється суспільна активність соціальних суб'єктів, а також їхня соціально-комунікативна взаємодія на глобальному, національному, регіональному й локальному рівнях, що відображає ціннісно-нормативну систему суспільства та виконує соціалізаційну, адаптаційну, комунікаційну, інтегративну, оздоровчу й рекреаційну соціальні функції. Вона включає й конкретні індивідуальні особливості, форми, стиль поведінки та діяльності як окремої особи, так і соціальної спільноти або суспільства в цілому, тобто різноманітні форми соціального життя, з одного боку, і результати соціальної діяльності – з іншого.

2. З'ясовано, що фізична культура і спорт – специфічна соціальна система, представлена у формі цілісної організації, органічної єдності індивідів, соціальних груп, організацій (соціальних інститутів) та їх зв'язків і відносин одне з одним на основі забезпечення спеціалізованих видів діяльності і їх результатів з фізичного й духовного перетворення особи відповідно до потреб індивіда та суспільства в такого роду розвитку й удосконаленні. Фізична культура як система не лише забезпечує потреби існування особи та суспільства, а й створює умови для їх розвитку та тим самим включається в сукупність соціальних зв'язків з відтворення суспільства й особи, перетворення їх соціальної сфери, тобто в соціальну взаємодію, соціальні відносини та соціальну поведінку всіх її структурних підсистем і компонентів. Надано визначення спорту в контексті масового спорту, тобто системи покращення фізичного стану населення шляхом заняття окремими видами спорту або вправами фізичного спрямування.

3. Визначено, що фізична культура і спорт у сучасному суспільстві виступає, з одного боку, як соціальний інститут, а з іншого – як об'єкт соціального управління, інституціональною формою якого є надання споживачам різноманітних фізкультурно-спортивних послуг через систему державних, громадських і приватних організацій, установ та закладів фізичної

культури і спорту, виконуючи низку виокремлених важливих соціальних функцій. Сучасна сфера фізичної культури та спорту в Україні передбачає функціонування як державних, так і недержавних комерційних і некомерційних організацій, що свідчить про багатосуб'єктність в управлінні системою таких закладів. До таких суб'єктів належать держава й державні органи влади, органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства (спортивні федерації, об'єднання, спілки тощо), приватні організації та підприємства, соціальні програми у фізкультурно-спортивній сфері, соціальні проекти, спрямовані на поширення спорту серед населення, і благодійні фонди, фінансовані бізнес-структурами. Причому провідна роль в управлінні сферою фізичної культури і спорту в Україні належить державі, для чого створено систему центральних, регіональних і місцевих органів управління.

На підставі отриманих результатів виокремлено дві основні групи принципів управління фізичною культурою і спортом. Перша група об'єднує принципи управління, що відображають загальну спрямованість на розвиток сфери фізичної культури і спорту; друга – пов'язана з оптимізацією системи управління сферою фізичної культури і спорту. Систематизовано функції управління зазначеною сферою, виходячи зі структури фізичної культури і спорту як соціальної системи: *на мікрорівні* (сукупність функціональних зв'язків між окремими особами й соціальними групами) функції пов'язані з підвищенням якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг; *на мезорівні* (сукупність соціальних спільнот і організацій фізкультурно-спортивної спрямованості) – організаційний розвиток закладів фізичної культури і спорту різних форм власності й виду спортивної діяльності, підтримка розвитку спортивної інфраструктури та спортивних об'єктів; *на макрорівні* – реалізація державної політики у сфері фізичної культури і спорту, розвиток національного спорту та фізичної культури, забезпечення правового врегулювання діяльності у сфері фізичної культури і спорту, здійснення міжнародної співпраці та захист державних інтересів у сфері фізичної культури і спорту тощо. Виділено основні групи механізмів управління у сфері фізичної культури і спорту: нормативно-правові, фінансово-економічні та організаційно-управлінські.

4. У межах проведеного соціологічного аналізу стану та можливостей оптимізації системи управління фізичною культурою і спортом у Запорізькому регіоні диференційовано такі групи ключових чинників, що впливають на підвищення ефективності управління цією сферою суспільного життя: 1) чинники, що пов'язані з патерналізмом і провідною роллю держави в системі управління фізичною культурою і спортом (збільшення бюджетного фінансування; удосконалення нормативно-законодавчої бази; створення економічних умов розвитку приватного сектору в цій сфері; забезпечення доступності фізкультурно-спортивних послуг); 2) чинники, які пов'язані з потребою реформування системи управління фізичною культурою і спортом (соціальне партнерство держави, органів місцевого самоврядування, громадських спортивних організацій і бізнес-структур в управлінні розвитком

сфери фізичної культури та спорту; децентралізація й регіоналізація системи управління; розробка ефективної маркетингової стратегії розвитку сфери фізичної культури та спорту в регіоні; посилення інформаційної підтримки й соціальної реклами у сфері фізичної культури та спорту).

Результати соціологічного опитування експертів і споживачів фізкультурно-спортивних послуг показали, що на ефективність соціальної взаємодії державного й громадського сектору в управлінні сферою фізичної культури і спорту на регіональному рівні впливає, насамперед, залучення додаткових фінансово-матеріальних ресурсів шляхом налагодження дієвої співпраці громадських організацій (федерацій, спілок тощо) із великим бізнесом на основі впровадження соціальних замовлень та соціальних проєктів у галузі фізичної культури і спорту. При цьому основними чинниками продуктивності управління фізичною культурою і спортом як експерти, так і споживачі фізкультурно-спортивних послуг вважають достатність фінансово-матеріального забезпечення, кадрову забезпеченість, ефективну співпрацю бізнес-структур і громадських організацій, системну роботу з населенням щодо популяризації здорового способу життя, доступність фізкультурно-спортивних послуг, відкритість процедур реалізації соціальних програм з розвитку фізичної культури та спорту в регіоні, розвиненість мережі фізкультурно-спортивних закладів з урахуванням потреб громади. Проведений аналіз також показав, що регіональна система управління фізичною культурою і спортом демонструє стійкі тенденції до інтенсивного соціального перетворення, хоча водночас у динаміці її розвитку існують певні проблеми, зокрема, стосовно налагодження постійної інформаційно-комунікативної взаємодії органів місцевої влади, державних, громадських, комерційних структур і територіальної громади щодо залучення позабюджетних ресурсів для розвитку в регіоні фізичної культури і спорту, а також розширення в ньому масштабів надання різноманітних фізкультурно-спортивних послуг, особливо в сільській місцевості та за місцем проживання.

5. Виділено дві групи критеріїв (спеціальні та конкретні) оцінювання соціальної ефективності регіонального управління фізичною культурою і спортом, які відповідають двом основним ієрархічним рівням управління цією сферою у регіоні: за критеріями спеціальної соціальної ефективності визначається результативність діяльності керуючих суб'єктів, які охоплюють своїм управлінським впливом керовані ними фізкультурно-спортивні об'єкти (організації, установи, заклади тощо); за критеріями конкретної соціальної ефективності виявляється конкретний внесок кожної ланки системи управління, кожного управлінського працівника (менеджера, організатора чи фахівця фізичного виховання і спорту), залучених до процесу організації, функціонування та розвитку фізичної культури і спорту в регіоні.

6. Запропоновано *системно-діяльнісну модель соціального управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні*, яка ґрунтується на таких положеннях: 1) процеси децентралізації й регіоналізації управління є об'єктивною умовою розвитку сфери фізичної культури і спорту; 2) суб'єктами управління

виступають органи державного управління та місцевого самоврядування, координаційні й наглядові регіональні ради, заклади надання фізкультурно-спортивних послуг, громадські організації та об'єднання у сфері спорту, комерційні структури соціально орієнтованого бізнесу, територіальна громада; 3) основа функціонування системи управління сферою фізичної культури на регіональному рівні – організаційна взаємодія основних суб'єктів управління; 4) модель відображає функціонування системи регіонального управління сферою фізичної культури і спорту на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях.

Таким чином, опрацювання особливостей розвитку соціального управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні уможлиблює вироблення відповідних рекомендацій для забезпечення визначеного рівня розвитку цієї сфери за умов використання положень системно-діяльнісної моделі управління цією сферою суспільного життя. Серед них головними варто вважати підтримку стратегічних цілей розвитку фізичної культури і спорту в регіоні з боку суб'єктів управління різних рівнів, їх оперативну реакцію на дестабілізуючі впливи зовнішнього середовища, побудову соціальних відносин і взаємодій демократичного типу на засадах взаємного співробітництва, залучення всіх учасників фізкультурно-спортивної діяльності до процесу спільної підготовки, прийняття та реалізації ключових управлінських рішень і залежності спонукальних мотивів спільних дій від перспективних цілей розвитку фізкультурно-спортивної сфери на регіональному рівні в цілому.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Власова Н. Ф. Сфера фізичної культури та спорту як соціальна система. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. пр. Київ; Одеса: Гельветика, 2016. № 3/4 (31/32). С. 49–57.
2. Власова Н. Ф. Інституціональні ознаки фізичної культури та спорту. *Соціальні виміри суспільства*: зб. наук. пр. Київ: ТОВ «Календарі», 2017. Вип. 9(20). С. 414–426.
3. Власова Н. Ф. Функції фізичної культури та спорту як соціального інституту. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2017. Вип. 75. С. 53–60.
4. Власова Н. Ф. Просторові соціальні взаємодії в полі соціального управління фізичною культурою і спортом. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип. 80. С. 125–134.
5. Власова Н. Ф. Системно-діяльнісна модель партисипативного управління фізичною культурою та спортом у регіональному соціумі. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2019. Вип. 81. С. 61–71.

6. Власова Н. Ф. Чинники підвищення ефективності системи управління сферою фізичної культури та спорту на регіональному рівні: соціологічний аналіз. *Грані: наук.-теоретич. альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін.; ДНУ ім. Олеса Гончара. Дніпро: Грані, 2018. Т. 21. № 2. С. 75–83.*

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз: DOAJ, Index Copernicus, National Library of Ukraine Vernadsky, Google Scholar, CrossRef, eLibrary, BASE, SIS Scientific Group.

Стаття в зарубіжному виданні

7. Власова Н. Ф. Концептуальні засади дослідження фізичної культури і спорту у міждисциплінарному вимірі. *Молодий вчений. 2015. № 3 (18). Ч. 2. С. 188–193.*

Стаття в іншому виданні

8. Власова Н. Ф. Аналіз сучасної практики формування громадської позиції молоді в зарубіжній і українській освіті. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Бердянськ: ФО-П Ткачук О. В., 2016. Вип. 1. С. 28–36.*

Матеріали конференцій

9. Власова Н. Ф. Концептуальні ідеї виховання в системі освіти. *Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. з питань патріотичного виховання молоді (2–3 грудня 2010 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя: Акцент, 2010. С. 8–12.*

10. Власова Н. Ф. Стратегія та специфіка патріотичного виховання в умовах трансформації Запорізької області в прикордонний регіон. *Патріотичне виховання курсантсько-студентської молоді в Україні: стан, проблеми та перспективи на майбутнє: матеріали наук.-практ. семінару (12 грудня 2014 р., м. Дніпропетровськ). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 119–123.*

11. Власова Н. Ф. Підготовка педагогів до реформування громадської позиції молоді в умовах позашкільного закладу освіти. *Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні: зб. тез наукових робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 квітня 2016 р., м. Львів). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2016. С. 100–103.*

12. Власова Н. Ф. Спорт у вимірі соціологічного дискурсу. *Функціонування та розвиток соціокультурного середовища регіону у контексті національної безпеки: міждисциплінарний вимір: тези XI Міжнар. наук.-практ. конф. (8–11 червня 2017 р., м. Миколаїв). Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. С. 72–73.*

13. Власова Н. Ф. Інституціоналізація фізичної культури та спорту. *Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання: тези доповідей та виступів учасників III Конгресу Соціол. асоціації України (12–13 жовтня 2017 р., м. Харків) / редкол.: В. С. Бакіров та ін. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. С. 96–98.*

14. Власова Н. Ф. Сфера фізичної культури та спорту у вимірі соціальної взаємодії. *Могілянські читання – 2017. Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти: тези доповідей XX Всеукр. наук.-метод. конф. (13–17 листопада 2017 р., м. Миколаїв). Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. С. 108–110.*

АНОТАЦІЯ

Власова Н. Ф. Регіональна специфіка соціального управління фізичною культурою і спортом (на прикладі Запорізької області). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2019.

Робота присвячена соціологічному дослідженню специфічних особливостей соціального управління фізичною культурою і спортом у регіоні (на прикладі Запорізької області). Обґрунтовано специфіку фізичної культури і спорту як соціальної системи. Визначено, що фізична культура і спорт у сучасному суспільстві виступає, з одного боку, як соціальний інститут, а з іншого – як об'єкт соціального управління, інституціональною формою якого є надання різноманітних фізкультурно-спортивних послуг через систему державних, громадських і приватних організацій, установ та закладів фізичної культури і спорту. Виділено дві групи критеріїв (спеціальні та конкретні) оцінювання соціальної ефективності регіонального управління фізичною культурою і спортом. Запропоновано системно-діяльнісну модель соціального управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні в контексті децентралізації, регіоналізації та оптимізації державно-громадського управління цією сферою.

Ключові слова: фізична культура і спорт, соціальна система, фізкультурно-спортивні послуги, соціальне управління фізичною культурою і спортом, критерії соціальної ефективності, регіональне управління, системно-діяльнісна модель соціального управління.

АННОТАЦИЯ

Власова Н. Ф. Региональная специфика социального управления физической культурой и спортом (на примере Запорожской области). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук по специальности 22.00.04 – специальные и отраслевые социологии. – Классический приватный университет, Запорожье, 2019.

Диссертация посвящена социологическому исследованию специфических особенностей социального управления физической культурой и спортом в регионе (на примере Запорожской области).

Доказано, что физическую культуру и спорт как специфическую социальную систему нужно рассматривать как: 1) взаимодействие индивидов на основе разнообразных мотивов своего физического и духовного совершенствования; 2) групповое взаимодействие на основе подобных индивидуальных и групповых потребностей и интересов физического и духовного развития, достижения необходимого личного и группового результата такого развития и совершенствования; 3) иерархию социальных позиций (статусов) и социальных

функций (ролей), которые занимают и выполняют лица в образованной ими совокупности организаций и учреждений, созданных для обеспечения комплекса потребностей своего физического и духовного развития; 4) совокупность норм и ценностей, которые определяют общую структурированность, функциональность и содержание связей индивидов и социальных групп в этой системе.

Определено, что физическая культура и спорт в современном обществе выступает, с одной стороны, в качестве социального института, а с другой – в качестве объекта социального управления, институциональной формой которого является предоставление многообразных физкультурно-спортивных услуг через систему государственных, общественных и частных организаций, учреждений и заведений физической культуры и спорта.

Выделены две основных группы принципов управления сферой физической культуры и спорта. Первая группа объединяет принципы управления, которые отображают общую направленность на развитие сферы физической культуры и спорта; вторая – связана с оптимизацией системы управления сферой физической культуры и спорта.

На основе результатов социологического анализа состояния и возможностей оптимизации системы управления физической культурой и спортом на региональном уровне выделены следующие пути оптимизации системы управления физической культурой и спортом в регионе: 1) децентрализация и регионализация управления физической культурой и спортом (усовершенствование финансово-экономических механизмов управления в условиях децентрализации государственного регулирования сферы физической культуры и спорта; формирование стратегии развития сферы физической культуры и спорта в соответствии с особенностями региона, потребностей населения в физкультурно-спортивных услугах и имеющейся социальной инфраструктуры физкультурно-спортивной направленности в местных обществах; повышение уровня автономии заведений сферы физической культуры и спорта разных форм собственности в осуществлении управленческих функций на уровне региона); 2) разработка и реализация маркетинговой политики в сфере физической культуры и спорта на региональном уровне (проведение информационно-коммуникационных кампаний среди субъектов управления сферой физической культуры и спорта в контексте общегосударственной политики и регионального развития; применение социальной рекламы и PR-технологий с целью усиления роли физической культуры и спорта как социокультурного фактора развития общества и личности); 3) повышение эффективности механизма социального партнерства в системе управления физической культурой и спортом (усовершенствование нормативно-правовой базы социального партнерства в развитии физической культуры и спорта; создание экономических условий взаимовыгодного сотрудничества субъектов управления физической культурой и спортом; распространение социального заказа на предоставление физкультурно-спортивных услуг в пределах определенных административно-

территориальных обществ с привлечением бюджетных и дополнительных ресурсов).

Предложена системно-деятельностная модель социального управления физической культурой и спортом на региональном уровне в контексте децентрализации, регионализации и оптимизации государственно-общественного управления данной сферой. Модель основывается на таких положениях: 1) процессы децентрализации и регионализации управления выступают объективным условием развития сферы физической культуры и спорта; 2) субъектами управления являются органы государственного управления и местного самоуправления, координационные и наблюдательные региональные советы, учреждения предоставления физкультурно-спортивных услуг, общественные организации и объединения в сфере спорта, коммерческие структуры социально ориентированного бизнеса, территориальная община; 3) основа функционирования системы управления сферой физической культуры на региональном уровне – организационное взаимодействие основных субъектов управления; 4) модель отображает функционирование системы регионального управления сферой физической культуры и спорта на тактическом, оперативном и стратегическом уровнях.

Ключевые слова: физическая культура и спорт, социальная система, физкультурно-спортивные услуги, социальное управление физической культурой и спортом, критерии социальной эффективности, региональное управление, системно-деятельностная модель социального управления.

SUMMARY

Vlasova N. F. Regional specificity of social management of physical culture and sports (on the example of Zaporizhzhya region). – On the rights of the manuscript.

Dissertation for the Candidate Degree in Sociology, specialty 22.00.04 – special and branch sociology. – Classic Private University, Zaporozhye, 2019.

The dissertation is devoted to a sociological study of specific features of social management of physical culture and sports in the region (on the example of Zaporizhzhya region). The specificity of physical culture and sport as a social system is substantiated. It is determined that physical culture and sports in the modern society acts, on the one hand, as a social institution, and on the other – as an object of social management, the institutional form of which is the provision of various sports and sports services through the system of public, public and private organizations, institutions and institutions of physical culture and sports. There are two groups of criteria (specific and specific) for assessing the social effectiveness of regional management of physical culture and sports. The system-activity model of social management of physical culture and sports at the regional level in the context of decentralization, regionalization and optimization of state-public management of this field is proposed.

Key words: physical culture and sports, social system, physical and sports services, social management of physical culture and sports, criteria of social efficiency, regional management, system-activity model of social management.

ВЛАСОВА НАТАЛІЯ ФЕДОРІВНА

**РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА
СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ
(НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

Відповідальний за випуск – Агарков О. А.

Підписано до друку 11.09.2019.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 17-19АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008